

Düýeguş effekti

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Psihologiýa

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Düýeguş effekti DÜÝEGUŞ EFFEKTI

Düýeguş effekti – adamyň bir meseläni görmezlige salmak üçin gülkünç ýagdaýda kellesini guma sokmagy we şeýtmek bilen meseläniň öz-özünden çözülmegini umyt etmegidir.

Halk dilinde aýdylýan «düýeguş ýaly kelläni guma gömmek» sözi «bir meseläniň garşysynda hamana şol mesele ýok ýaly hereket etmek» manysynda ulanylýar. Emma käbir ylmy-barlagçylar düýeguşlaryň hakykatdsnam kellelerini guma sokmaýandygyny, şeýle aýtgynyň başga dillerden dilimize geçendigini we muny hakykaty ýaňzytmakdan has beter söz sungatynyň oýlap tapan çeper aňlatmasy hökmünde kabul edilmegijiň gerekdigini aýdýarlar.

Bizem şu aýtgynyň üstünden ýola çyksak, şuny aýdyp bileris: meseleleriň hötdesinden şobada gelip bilme mümkinçiligimiziň bardygyny pikir etmeýän bolsak, hemmämiz meselelerde wagtlaýyn gaça durmagy saýlap bileris.

Käwagt edil şol pursatda duýguçyl çeşmelere eýe däldigimiz

üçin meseleleri çözmeği soña goýup bilýäris we ýakyn grljekde bir ýerde täzeden üstünde durup geçsek, munuň hötdesinden has täsirli görnüşde gelip biljekdigimizi bilýäris.

• **Meseläni görmezlige salanym bilen başymdan sowlup gidiberýärmí?**

Düýeguş effekti yzygiderli berilýän ýaramaz maglumatlardan, tipiki taýdan haýsam bolsa bir meseleden ýa-da aýlanşykdan (обратная связь) gaça durmagy öz içine alýar. Bular ýaly çemeleşmeleriň islendik guramaçylykda heläkçilige äkidip biljekdigini aýtmagymyň geregi ýok. Gysga wagtlaýynam bolsa bir mesele bilen ýüzbe-ýüz bolandan, şol meseleden daşlaşmak has ynjalykly duýgy beril biler. Käbir adamlar üçin bu hökmany suratda bilnikli edilýän zadam däl. Olaryň sagy-soly, öňi-yzy görünmeýän ýerde durandyklary üçinem şeýle bolup bilýär.

Nädipmi? Öz nukdaýnazarlarynyň elmydama iň dogry nukdaýnazardygyna çakdanaşa ynananda we hakyky meseleleri anyklamak ukybynda özüne aşa göwni ýetende.

Her iki ýagdaý bolanda-da meseläni ymykly ele almak mümkinçilikleriniň sypdyrylandygyny aňladýar we mesele has uly meselä öwrülmäge başlaýar.

- **Düýeguş effekti nämüçin beýle zyýanly?**

Bular ýaly çemeleşmeleriň islendik edaranyň iň depesinde potensial taýdan katastrofa döretjegini aýtmagymyň zerurlygy ýok.

Ýokary düzümlü ýolbaşçylar meselelerdir kynçylyklar bilen doly we dogry ýüzleşip bilmese, düýpli we öwezini dolup bolmajak zyýanly netijeler üçin hakyky potensial bar. Emma düýeguş effekti ýoň bolan ýeriň galan böleginde-de dowam edýän bolsa, hemmetaraplaýyn zyýanly bolup biler.

Erbet talaplara şaýat bolýan we muny aýtmagyň gerekdigini bilýän, emma özlerine ahyrsoňy öz-özünren çözüljekdigini aýdyp, başga ýana seretmegi makul bilen adamy göz önüne getirip görüň. Ýa-da garamagyndaky adamlaryň arasynda agzalalygyň alamatlaryny görüp duranam bolsa, munuň üçin hiç zat etmeýän ýolbaşçyny aňyňyzda janlandyryň. Ýa bolmasa başga işdeşiniň ýönekeý raýata çemeleşişiniň edaranyň at-abraýyny gaçyrýandygyny görse-de, şeýdýän adamyň bolşuny onuň öz ýüzüne aýtmaýan işdeşini...

Ilçilikde görýän zatlaryma esaslanyp, iş ýerlerinde bile

işleşmek juda kyn bolan käbir adamlar bardygyny we olar wagtal-wagtal çaknyşyga sebäp bolýandyklaryny aýdyp bilerin.

- **Çaknyşyklar çözgüde baglanyp bilýärmí?**

Köplenç görmezlige salynýar.

Meseläni görmezlige salmak bolsa, onuň ulalmagyna, şol meseläni çözmäge borçly edaranyň şahsy düzüminiň arasyndaky gatnaşyklaryň bozulmagyna getirýär, edara bolan ynam gaçýar.

Gaça durlan çaknyşyklar, agzalalyklar, kemçilikler lapykeçlige we ýalňyş düşünilmelere, şol sanda nädogry maglumatlaryň ýaýramagyna sebäp bolýar. Bir zady ýatdan çykarmalyň: çaknyşyklara sebäp bolýan meseleler juda seýrek ýagdaýda öz-özünden sowlup gidýär ýa-da öz-özünden çözülýär, ýöne umuman alanda welin, ulalmak bilen bolýar.

Gaty köp sanly adamyň çaknyşykdan gaça durmagyna sebäp bolýanam, meseläniň üstünde dogry görnüşde durup bilmeýänligidir... Sebäp olar çözgüde nireden başlajaklaryny bilenoklar.

Eýsem-de bolsa, edaralaryň islendik basgançagyndaky ýolbaşçysynyň mesele (problema) çözme, çaknyşygy dep etme ukyby bolmaly.

- **Düýeguş efektini öz edaraňyzda nähili duýup bilýärsiňiz?**

Düýeguş effektiniň işleýän edaraňyzyň üstünde täsiriniň bardygyny görkezýän näme bolup biler?

Umuman liderleriň we ýolbaşçylaryň özlerini alyp barylary boýunça umumy «gaça durma» medeniýetiniň içinde özüni görkezýär. Olarda status-kwony üýtgetmäge synanyşmagyň berýän ynjalyksyzlygy bolýar.

Ynjalykdan gaçyryjy çykyşlardan gaça durylýar, meseleleri çalt we täsirli formada öwrenmegiň deregne, keçäniň aşagyna süpürilýär.

Gysga wagtda we uzagyndan ýüzleşmeli iş kynçylyklary ähmiýetsizleşdirilýär.

Umuman edarada birnäçe oňaýsyz ownuk kemçilikler hyň berýär, adamlar hakyky kynçylyklaryň hötdesinden gelinmeýändigini duýubam durlar.

Bu ýagdaý ynjalykdan gaçyrýar, munuň netijesi hökmünde ikiýüzli (adamtaňryly, ejizeganym) iş düzgünleriniň ýöreýändigini görenlerinde, özlerini haksyzlyga uçran ýaly duýup başlaýarlar.

• **Aýlanyşyk medeniýetini kemala getiriň**

Düýeguş effektiniň çemeleşmäniň üstündäki potensial täsiriniň tapawudyny duýanyňyzda, bu sizi meseläniň üstünde durmak üçin nämeleri edip biljekdigiňizi oýlandyryp biljek ýagdaýa getirer.

Aç-açan, dogry we strukturalaýyn aýlanyşyk kemterligi bular ýaly çemeleşmelere beleň berýänliginden munuň üstünde durmagyň iň gowy ýollaryndan biri – aýlanyşygyň binýadynda medeniýet kemala getirmekdir.

Bular ýaly medeniýeti kemala getiräýmek aňsat dälem bolsa we uzak wagta çekýänem bolsa, liderlere, ýolbaşçylara we işgärlere özlerini alyp barylaryny üýtgetmäge oňyn täsirini ýetirip bilýär.

• **Kouçing nutuklaryny ulanyň**

Kouçing («тренировка») hem şu tapgyrda örän täsirli usullaryň biri bolup biler. Adamlary yzygiderli ýagdaýda aýlanyşykda

bolma endigini ösdürmegine goşant goşýar.

Kouçing adamlaryň olary bir mesele bilen gidişmekden sowýan gaýgy-ünjileriniň we çäklendiriji ynançlarynyň näme bolup biljekdigini kabul etmeklerini we bularyň üstünde pikir etmeklerini hem-de yzyndan meseläni çözmek üçin ätmeli gysga ädimleri kesgitlemeklerini üpjün edýär.

Kouçing adamyň öz içindäki meselelerden gaça durma meýilllerini duýmagyna we bulara nähili jogap berjegini bilmegine ýardam edýär.

- **Işleýän edaraňyzda adamlar kellelerini guma sokýarlarmy?**

Onda medeniýetiňize serediň:

Aç-açanlyga, saýyrdyňlyga we aýlanyşyga üns berilýärmí?

Ýa-da edaraňyzdaky adamlaryň hemmesi düýeguşyňka meňzeş hereketleri gaýtalaýarlarmy?

Onda munyň hötdesinden gelmek üçin iň gysga ädimleri ätmegiň pikirini edip başlamagyň wagty gelendir, özem iň ýakyn wagtda!

Janan DUMAN,

Strategiki dolandyryş maslahatçysy, ýazyjy, pedagog.

@canan_duman1

canan@cananduman.com

Sişenbe, 18.06.2024 ý. Psihologiýa